

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

1. Закон України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.07.2009 № 740-р “Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції соціальної адаптації осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, до 2015 року”
3. Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства праці та соціальної політики України від 04.03.2009 № 38/86/89 “Про затвердження Порядку взаємодії органів і установ виконання покарань, територіальних органів внутрішніх справ, органів праці та соціального захисту населення, центрів зайнятості щодо надання особам, які можуть бути звільнені від відбування покарання та відбули покарання, допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні, соціальній адаптації”.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 № 429 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2010 р. №1042 (1042-2010-п) “Про затвердження положень про спостережні комісії”.
5. Положення про спостережну комісію затверджене розпорядженням голови Голованівської районної державної адміністрації від 11 січня 2012р. № 9-р.
6. Розпорядження голови облдержадміністрації від 11 серпня 2011 року № 690-р „ Про обласну спостережну комісію”.

Гласність в діяльності спостережних комісій

Взагалі гласність відіграє одну з найголовніших ролей в діяльності спостережних комісій. Покладання на виконавчі комітети міських рад та місцевих держадміністрацій обов'язку повідомляти у засобах масової інформації як про формування, так і про припинення повноважень комісії не пізніше, ніж за три місяці до цього, а також про дострокове припинення членом комісії своїх повноважень покликане забезпечити оперативне інформування як громадськості, так і інших органів, установ та підприємств про зміни у складі комісії.

Це також надає можливість зацікавленим громадським організаціям своєчасно надати пропозиції по включенню до нового складу спостережної комісії чи замість вибулих своїх членів. Закон та Положення не визначають, у яких саме засобах масової інформації повинно надаватися оголошення. Практика свідчить, що найбільш оптимальним є його друк у засобах масової інформації, заснованих органами державної влади й управління, бо відповідно до ст. 23 Закону України «Про пресу та інші засоби масової інформації», подібні видання зобов'язані друкувати офіційні повідомлення цих органів.

Ще одною з форм забезпечення гласності в роботі є інформування про діяльність комісії громадськості та органів влади, що покладається на голову спостережної комісії. Оскільки комісії є певною мірою виборчим органом (принаймні на половину), що утворюється за рекомендаціями громадськості, вони є підзвітними останній. Саме цим і пояснюється потреба у подібному звітуванні.

Положення визначає, що інформування здійснюється через засоби масової інформації. Для цього може використовуватись як офіційна преса (засоби масової

інформації, засновані органами державної влади), так і видання різноманітних громадських організацій. Інформація, подана у пресі, може стосуватися діяльності комісій в цілому, а також конкретних напрямків їх роботи, навіть конкретної події, якщо остання набула суспільного значення. Доцільно формувати звіт наступним чином: робота спостережної комісії за різними напрямками її діяльності, виконання запланованих заходів та покладених завдань; позитивні результати роботи; наявні проблеми та негативні чинники; плани на майбутню діяльність, визначення шляхів подолання існуючих невіршених питань та потрібна допомога.

Залучення громадськості

Існує декілька різних способів залучення громадськості до роботи у складі спостережної комісії. Зокрема, кампанія по підшукуванню майбутніх членів може включати в себе:

- направлення листів з пропозицією про взаємну співпрацю керівництву існуючих на території району об'єднань громадян. Такі листи можливо направляти й у навчальні заклади, з огляду на те, що студенти можуть стати найбільш активними членами спостережної комісії чи її помічникам;
- розміщення в навчальних та інших закладах оголошень, що спостережній комісії необхідні помічники для роботи з засудженими та звільненими або про наявність вакансій у складі комісії;
- проведення зустрічей з працівниками й членами об'єднань громадян, трудових колективів підприємств, установ та організацій, студентами профільних навчальних закладів;
- проведення територіальних заходів з питань засуджених і звільнених - концерти для зібрання коштів, виставки про те, як спостережна комісія працює з засудженими і звільненими. Подібні заходи дуже часто залучають осіб, небайдужих до названих проблем; - виступи на телебаченні з роз'ясненням мети створення та результатів діяльності спостережних комісій, публікації у пресі на цю тему тощо.

Також потенційно можуть бути включені до складу спостережної комісії або надавати допомогу у виконанні нею покладених повноважень й об'єднання осіб, звільнених з місць позбавлення (обмеження) волі або таких, що відбули покарання інших видів, а також рідних цих осіб. Положення про спостережні комісії забороняє включення до її складу осіб, які мають непогашену чи не зняту судимість, проте воно не забороняє залучати таких осіб до здійснюваних заходів. Стосовно осіб, чия судимість погашена чи знята - то вони мають право бути включеними до складу спостережної комісії. І хоча подібна пропозиція може викликати незгоду чи неприйняття з боку органів влади, котрі створюють спостережну комісію, ми вважаємо, що саме людина, яка на собі відчула кримінальне покарання та відповідні обмеження, а в подальшому повернулася до нормального життя у суспільстві, особистим прикладом може вплинути на засуджених та звільнених.

Що ж може сприяти залученню громадськості та окремих осіб до надання допомоги або участі у складі спостережної комісії? Не надаючи вичерпного переліку, запропонуємо лише деякі з заходів, які можуть стати привабливими сторонами роботи з засудженими та звільненими. Це:

- видача посвідчень громадського інспектора - члена спостережної комісії;
- публікація статей та інших робіт членів та помічників спостережної комісії у виданнях органів влади та місцевого самоврядування;
- вручення почесних грамот та направлення за місцем основної роботи членів комісії чи добровольців листів з подякою за надання допомоги засудженим і звільненим, активну участь у здійсненні громадського контролю за дотриманням

- прав людини під час відбування покарання та після звільнення;
- підготовка репортажів про роботу тих чи інших членів спостережної комісії чи їх помічників;
 - отримання членами спостережної комісії чи їх помічниками листів вдячності від засуджених, звільнених та їх рідних;
 - вручення фотокарток, на яких зображено певні моменти роботи і засудженими та звільненими;
 - клопотання перед відповідними органами про заохочення тих членів комісії, які зробили найбільший внесок в її діяльність тощо.

Безумовно, люди, що приходять до складу спостережних комісій чи надають їй необхідну допомогу, займаються цим не лише, щоб отримати посвідчення чи фото. Але не можна забувати, що кожний вид громадської діяльності потребує певного стимулювання. Будь-яка увага, зазвичай, спонукає людину до кращої роботи, стає для неї емоційною опорою, має більше значення, аніж це може видатись на перший погляд.

Хоча першочергове завдання членів спостережної комісії - це виконання своїх повноважень в установі виконання покарань, члени комісії можуть з користю роз'яснювати особливості своєї роботи та кримінально-виконавчої системи суспільству. Відкритість, гласність в роботі включає у себе офіційну пресу, радіо та телеінтерв'ю, письмові статті. Сюди ж можливо віднести зв'язки з місцевою громадою. Контакт може бути ініційований як спостережною комісією, так і пресою у зв'язку з загальним інтересом до установи виконання покарань чи в результаті конкретної події. Створення та підтримання зв'язків з громадськістю, як свідчить міжнародний досвід, повинно ураховувати декілька моментів:

- необхідно мати у складі комісії представника зі зв'язків з громадськістю. Ним може бути будь-який член спостережної комісії окрім голови;
- коментар спостережної комісії може виявитись не досить корисним у випадку серйозного інциденту або під час проведення перемови про виробничі відносини. У будь-якому випадку, перш, ніж надавати у пресі інтерв'ю, необхідно встановити теперішню позицію на чальника установи чи органу виконання покарань;
- необхідно заздалегідь інформувати начальника органу або установи виконання покарань про вихід публічної заяви, зробленої членом спостережної комісії.

Місія спостережних комісій

Для досягнення помітних змін треба ще дуже багато чого зробити, а для формування традицій «відкритості тюрем» для суспільства потрібно багато років. Крім того, тюремна система дуже консервативна і не можна розраховувати на швидкі новації. Особливо складно змінити існуючі в установах відносини до виховної роботи й оцінку «права слухняної поведінки» засудженого. На сьогоднішній день принципи, застосовувані, приміром, для умовно - дострокового звільнення, не відповідають вимогам соціальної реабілітації. Ці оціночні принципи ще треба буде розробити і впровадити.

І зробити це здатні, у силу своєї унікальної суспільної ролі, тільки спостережні комісії. Загальноновизнана значимість завдань спостережної комісії з питань захисту прав і законних інтересів засуджених. Насамперед, - комісії не повинні допускати застосування надмірної і неадекватної жорстокості і насилля у місцях позбавлення волі. Відомо, що вони є найбільш критичними установами з погляду дотримання прав людини тому що там існує серйозна небезпека їхнього дотримання. І тут ми можемо виділити особливі завдання для членів спостережних комісій.

Маючи справу з конфліктами, - міжособистісними і локальними, відвідувачі в'язниць в усьому світі не стільки розбираються в самих конфліктах, скільки в причинах і обставинах їхнього виникнення. У цьому розумінні особлива місія членів комісій полягає у профілактиці конфліктів і порушень, а втручання в роботу адміністрації пов'язано здебільше із усуненням їхніх причин.

Усі вищезгадані завдання і принципи можуть бути реалізовані тільки при компетентній, зваженій і надзвичайно відповідальній роботі членів спостережних комісій. Тому при формуванні складу комісій так важливо врахувати суспільну мотивацію кожного її члена для участі в цій роботі, а також високі моральні й етичні якості, правові знання й особистий досвід.

Організація роботи спостережної комісії

Формування, організація роботи комісії і підвищення ефективності її діяльності. Залучення громадськості до роботи в спостережній комісії, гласність в роботі комісії .

Спостережні комісії за порядком їх утворення та повноважень мають ознаки як державного органу так і громадської інституції. У склад комісії окрім представників державних органів повинні входити і представники громадських організацій та окремі громадяни, які виконують свої обов'язки на громадських засадах. Спрямовуючи зусилля державних органів, установ, служб, громадських організацій та окремих осіб, спостережні комісії мають великі можливості ефективно впливати на роботу по забезпеченню неухильного дотримання прав і законних інтересів засуджених і звільнених, проведення соціально-виховних заходів та забезпечення соціальної адаптації.

Активна участь у цьому громадськості є головною умовою успішної діяльності спостережних комісій, а створені комісії саме виконавчими комітетами міських рад та місцевими адміністраціями, тобто органами, на які й покладається здійснення як заходів соціальної адаптації, патронажу, так і іншої роботи із засудженими та звільненими, дає можливість більш ефективного та оперативного вирішення вказаних завдань.

Отже, вельми важливо забезпечити входження до складу спостережної комісії представників громадськості. Це по-перше, це дозволить забезпечити громадський контроль і участь громадськості в діяльності Державної кримінально-виконавчої служби; по-друге, підвищить ефективність діяльності комісії; по-третє, залучення громадськості дозволить «зняти» ряд проблемних питань з органів влади; по-четверте, поліпшує ситуацію з реінтеграцією звільнених в суспільство. Водночас суспільство може зробити свій внесок у підготовку персоналу для системи виконання покарань, рівень освіти засуджених, забезпечення їх роботою та взагалі - нормалізувати умови в місцях позбавлення (обмеження) волі. Сам по собі інтерес до того, що відбувається в кримінально-виконавчих установах, стимулює їх персонал до поліпшення рівня роботи та неухильного дотримання чинного законодавства, знижує почуття знехтування, що часто виникає у засуджених.

У сучасній практиці у більшості випадків спостережні комісії формуються за галузевим (професійним) принципом «добровільно - примусово», в основному з представників державних та владних структур. Завдання залучення недержавних організацій дуже часто сприймається представниками влади як формальна та вельми прикра через потребу активних дій необхідність. У деяких випадках відсутність у складі спостережної комісії громадськості пояснюється представниками органів влади відсутністю на території району необхідного числа

громадських об'єднань. Мають місце й випадки прямого порушення вимог положення шляхом включення до складу комісії осіб, які не можуть до нього входити. Основними причинами такого стану справ, як видається, є нерозуміння цілей та завдань створення й діяльності спостережних комісій, відсутність ентузіазму, досвіду й відповідних знань.

В результаті це зазвичай призводить до обмеженості інформації про роботу спостережної комісії, неефективного виконання функцій (виправдовується відсутністю часу, надмірною завантаженістю членів комісії за основним місцем роботи тощо), неможливості практичного досягнення завдання забезпечення участі громадськості в діяльності Державної кримінально-виконавчої служби, формальної організації роботи. На нашу думку, доцільним видається не тільки включення представників громадськості до складу спостережної комісії, а й визначення її членів за рекомендацією громадського об'єднання, орган виконавчої влади, місцевого самоврядування, інших підприємств, установ та організацій, після попередньої широкої організаційно-інформаційної підготовки, що повинна провадитись відповідним органом безпосередньо перед створенням комісії.

На сьогодні одними з найактивнішим членів спостережних комісій виступають різноманітні правозахисні організації, які не тільки мають достатній досвід моніторингу системи виконання кримінальних покарань, а й приймають активну участь у захисті прав громадян, в том числі й засуджених (бо досвід діяльності більшості з існуючих правозахисних організацій в Україні нараховує не один рік). Взаємодія саме з таким видом об'єднань громадян дозволить забезпечити реальну ефективність спостережних комісій, (принаймні до того моменту), коли важливість цієї роботи не буде сприйматися всіма верствами населення як вельми актуальна та необхідна.

Зрозуміло, що члени спостережної комісії не стануть спеціалістами, здатними вирішувати всі проблеми, пов'язані з діяльністю комісій, з огляду лише на факт покладання подібних повноважень. Безперечно, створення фахівця того чи іншого профілю має на увазі відповідне його навчання. І у цьому можуть надати відповідну допомогу саме правозахисні організації, бо вони володіють об'єктивною інформацією щодо особливостей кримінально-виконавчої системи, Специфіці засуджених, які відбувають покарання в тій чи іншій установі, типових та найбільш поширених порушеннях їх прав як в виправних установах, так і після звільнення та інше. Поєднання великого досвіду правозахисних організацій із залученням інших фахівців в тій чи іншій галузі (психологів, правників, науковців тощо) створить підґрунтя для всебічного оволодіння членами спостережних комісій необхідними для виконання покладених завдань знаннями. Практика свідчить, що, як правило, ефективність роботи спостережної комісії залежить в більшості не від розширення її складу, а від бажання та вміння членів комісії виконувати покладені обов'язки, від активності, настирливості, ентузіазму та оперативності керівників цих комісій.

Основа громадського контролю

Громадській контроль місць позбавлення волі є загально визнаною необхідністю й умовою нормального функціонування і подальшого розвитку пенітенціарної системи. Соціальна реабілітація – повернення засуджених у суспільство, одержала визнаний пріоритет серед завдань кримінального покарання. Саме ці завдання і функції покладені на спостережні комісії. Спостережні комісії були створені (точніше, - відтворені за зразком сформованих у 60-і роки) відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 року № 429, що затвердила Положення про спостережні комісії.

В даний час спостережні комісії діють практично у всіх районах України. З визнанням значимості завдань комісій органами влади і місцевого самоврядування України їхня робота повинна одержувати усе більше визнання і підтримку. Головний принцип громадського контролю є - забезпечення відкритості виправних установ для суспільства представники якого беруть участь у вирішенні проблем забезпечення гуманних умов тримання, соціальної реабілітації засуджених. У цьому сенсі, суспільство через спостережні комісії і громадські організації, приймає на себе турботу над тими людьми, які порушили закон і показали, що не здатні жити за соціальними правилами і нормами. Засуджених позбавляють свободи лише на певний термін ізолюючи від суспільства. Але по закінченню терміну покарання, або раніше, вони звільняються і повертаються назад з тими ж проблемами і ставлення до правил суспільного проживання. Вони повертаються до тих умов і кола людей, де було вчинено злочин. Зрозуміло, що без соціалізації (адаптації в суспільство), більшість таких людей просто приреченні на здійснення злочинів, подібних до тих, що вони вчиняли.

Злочинність росте і поширюється за рахунок рецидиву, руйнуючи суспільні цінності і правила. Змінити ситуацію законами і роботою державних органів неможливо - це може зробити, у своїх інтересах, лише саме суспільство. Цю місію виконують його представники – члени спостережних комісій. Найважливішою умовою для роботи в спостережній комісії є принцип добровільності, тому що допомогти іншій людині може тільки людина із щирими мотивами і бажаннями.

Підбір персонального складу спостережних комісій

При підборі персонального складу комісії бажано забезпечити представництво від місцевих органів управління освітою (в тому числі й професійно-технічної), охорони здоров'я, соціального забезпечення, служб дія молоді, депутатів. Також слід мати на увазі, що спостережним комісіям потрібно вести роботу зі специфічною категорією осіб, виконувати специфічні виховні функції, тому необхідно залучати до її складу людей, що мають досвід роботи за цими напрямками та тих, що мають вільний час, щоб приділити увагу цій роботі. Не слід залишати поза увагою й можливість залучення до роботи спостережних комісій окремих громадян.

Нині ж більшість спостережних комісій відчують труднощі із залученням громадськості до складу комісій. Розв'язати цю проблему Можливо шляхом широкого інформування громадських організацій та інших установ і підприємств, які функціонують або на даній території, або у міських чи загальноукраїнських масштабах, про створення спостережної комісії, її цілей, завдань, функцій.

Правові основи діяльності спостережних комісій і забезпечення прав засуджених

Українське законодавство в темі громадського контролю й соціальної реабілітації ще далеко не повноцінно і сьогодні знаходиться на важливому та відповідальному етапі розвитку і становлення. Законодавчі норми ще не достатньо повно відображають всі аспекти цієї проблематики. Крім того, у законодавстві поки не представлено ефективних механізмів вирішення всіх проблем (в першу чергу - у соціальній адаптації осіб, які звільняються). Багато в чому цю недосконалість пояснюють реальні труднощі всього суспільства і, насамперед, - умови фінансового дефіциту.

Але саме ці обставини визначають необхідність орієнтації на міжнародні норми і правила, сформовані на основі досвіду різних країн, що мали схожі

проблеми. У цьому зв'язку для членів спостережних комісій важливо орієнтуватися не лише в чинному законодавстві, але й у міжнародному праві. У практиці роботи міжнародні стандарти можуть надати неоціненну допомогу у вирішенні багатьох (конфліктних) питань, визначити позицію і знайти необхідні доводи в прийнятті рішень комісіями. В існуючих законодавчих пробілах спостережні комісії можуть безпосередньо застосовувати норми міжнародного права й ефективно захищати і реалізовувати права, законні інтереси засуджених і тих, хто звільняється.

Міжнародні стандарти в забезпеченні прав засуджених, якими повинні керуватися у своїй діяльності спостережні комісії

Суттєвим стимулом для оновлення українського кримінально-виконавчого законодавства на початку 90-х років стала більш активна інтеграція України у світове співтовариство. У 1996 р. вона вступила до Ради Європи, приймаючи на себе зобов'язання більш послідовно реалізувати в законодавстві та практиці загальновизнані міжнародні норми, що складають юридичну основу діяльності світового співтовариства, і насамперед - положення, що стосуються забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Значна частина цих зобов'язань належить до сфери кримінальної юстиції, яка охоплює не тільки власне правосуддя, але й попередження злочинів правоохоронними органами, а також виконання призначених судом кримінальних покарань. Саме тому держави прагнуть максимально скоординувати кримінальну і кримінально-виконавчу політику, засоби та методи поводження з особами, підданими кримінальному покаранню згідно із міжнародно-визнаними гуманістичними принципами.

У результаті міжнародного співробітництва в сфері прав людини стосовно до системи виконання покарань розробляються й приймаються положення, які в сучасній пенітенціарній теорії йменуються міжнародними стандартами поводження із засудженими. У них сконцентрований світовий досвід кримінально-виконавчої практики, гуманістичні тенденції розвитку системи виконання покарань.

За ступенем спільності розглянуті міжнародні стандарти можна класифікувати на загальні універсальні та спеціальні. Перші належать до прав людини в цілому й лише в їх окремих частинах визначають специфічне положення особистості в системі виконання кримінального покарання. Друга група стандартів приймається спеціально для регулювання відносин у сфері виконання покарань (або для системи кримінальної юстиції в цілому).

За ступенем обов'язковості розрізняють положення, обов'язкові для національних систем виконання покарання, і положення рекомендаційного характеру.

За джерелами походження міждержавні договори (пакти, конвенції) відрізняють від норм і принципів, прийнятих міжнародними, урядовими або неурядовими організаціями.

До числа міжнародних урядових організацій можна віднести, наприклад, ООН і її робочі органи, до неурядових міжнародних організацій - Penal Reform International, Міжнародну амністію тощо. Міжнародні договори (пакти, конвенції) обов'язкові для держав, що їх підписали й ратифікували. Стандарти міжнародних організацій частіше мають рекомендаційний характер.

За широтою (територіальним масштабам) дії виділяють загальносвітові й регіональні міжнародні стандарти.

Нарешті, деякі міжнародні стандарти приймаються спеціально відносно окремих категорій правопорушників (наприклад, жінок, неповнолітніх) або стосовно до

певних професійних груп із числа персоналу пенітенціарних установ (лікарів, посадових осіб по охороні правопорядку).

Автор: Яковец І.С., Інститут вивчення проблем злочинності, сектор кримінально-виконавчого законодавства, науковий співробітник, канд. юридичних наук;

Про порядок взаємодії органів і установ виконання покарань, територіальних органів внутрішніх справ та центрів зайнятості населення щодо надання особам, які звільнені від відбування покарання, допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні, соціальній адаптації

Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства праці та соціальної політики України «Про порядок взаємодії органів і установ виконання покарань, територіальних органів внутрішніх справ та центрів зайнятості населення щодо надання особам, які звільнені від відбування покарання, допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні, соціальній адаптації» від 12 грудня 2003 року N250/1562/342

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 9 січня 2004 р. за N 6/8605

З метою надання особам, які звільнені від відбування покарання, сприяння у відновленні в соціальному статусі повноправного члена суспільства, поверненні їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві

НАКАЗУЄМО:

1. Установити такий порядок взаємодії органів і установ виконання покарань, територіальних органів внутрішніх справ та центрів зайнятості населення щодо надання особам, які звільнені від відбування покарання, допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні, соціальній адаптації:

1.1. Адміністрація установи виконання покарань:

1.1.1. Не пізніше ніж за три місяці до закінчення призначеного строку покарання проводить бесіду із засудженим для визначення його намірів щодо місця проживання та працевлаштування після звільнення і надання необхідної допомоги у вирішенні цих питань. За підсумками бесіди від засудженого приймається заява відповідного змісту за формою згідно з додатком 1 до цього наказу, яка після звільнення долучається до його особової справи.

1.1.2. Для перевірки можливості проживання засудженого до обмеження волі або позбавлення волі на певний строк після звільнення за обраним ним місцем проживання за три місяці до закінчення строку покарання надсилає повідомлення-запит за формою згідно з додатком 2 до цього наказу до відповідного районного (міського) відділу (управління) внутрішніх справ (далі – орган внутрішніх справ). Повідомлення-запит надсилається, як правило, до територіального органу внутрішніх справ тієї місцевості, де засуджений проживав до взяття під варту (засудження) і де в нього збереглися родинні зв'язки.

1.1.3. Стосовно засуджених з числа інвалідів першої та другої груп, а також чоловіків віком понад шістьдесят років і жінок – понад п'ятдесят п'ять років, які, у

разі потреби та за їхньою згодою, підлягають направленню до спеціального будинку-інтернату для громадян похилого віку та інвалідів, разом з повідомленням-запитом до органу внутрішніх справ направляє відповідно до Міністерства праці та соціального захисту Автономної Республіки Крим, Головного управління праці та соціального захисту населення обласної державної адміністрації, Головного управління соціального захисту населення Київської міської держадміністрації, Управління праці та соціального захисту населення Севастопольської міської держадміністрації за місцем розташування відповідного спеціального будинку-інтернату для громадян похилого віку та інвалідів особисту заяву засудженого, медичну довідку про стан здоров'я з висновком про необхідність стороннього догляду, довідку про розмір призначеної пенсії (за наявності), а також довідки медико-соціальної експертної комісії про групу інвалідності (за наявності групи інвалідності).

1.1.4. У разі, якщо виникли об'єктивні обставини, що не дозволяють засудженому виїхати до населеного пункту або місцевості, де він проживав до взяття під варту (засудження), надсилає повідомлення-запит до територіального органу внутрішніх справ тієї місцевості, яку обрав засуджений для проживання після звільнення. При цьому в повідомленні зазначаються підстави обрання ним даного місця проживання.

1.1.5. У разі отримання з територіального органу внутрішніх справ інформації про відсутність можливості проживання засудженого за обраним ним місцем повідомляє його про це і за погодженням з ним вживає заходів щодо направлення до іншого місця проживання в порядку, передбаченому пунктами 1.1.1 – 1.1.3 цього наказу.

1.1.6. За 20 днів до звільнення засудженого надсилає повідомлення про звільнення за формою згідно з додатком 3 до цього наказу до відповідного територіального органу внутрішніх справ, а стосовно осіб, які звільняються від покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі у зв'язку із заміною невідбутої частини покарання більш м'яким, - копію повідомлення до відповідного підрозділу кримінально-виконавчої інспекції.

1.1.7. Стосовно засуджених, які на день звільнення не досягли вісімнадцятирічного віку, за 30 днів до звільнення додатково направляє повідомлення за формою згідно з додатком 4 до цього наказу до відповідної служби в справах неповнолітніх органу місцевої виконавчої влади.

1.1.8. Стосовно працездатних засуджених працездатного віку за 20 днів до звільнення надсилає повідомлення за формою згідно з додатком 5 до цього наказу до міського (районного) центру зайнятості державної служби зайнятості тієї місцевості, яку вони обрали для проживання, для надання допомоги в їх працевлаштуванні відповідно до Закону України «Про зайнятість населення».

1.1.9. У разі звільнення засуджених від покарання достроково за встановленими законодавством підставами повідомлення, передбачені пунктами 1.1.6 – 1.1.8 цього наказу, надсилає до відповідних державних органів не пізніше трьох днів після звільнення. Стосовно осіб, звільнених від відбування покарання умовно-достроково, також надсилає до відповідної спостережної комісії повідомлення за формою згідно з додатком 6 до цього наказу.

1.1.10. Стосовно осіб, звільнених від покарання на підставі акта про помилування, а також звільнених осіб, яким у період відбування покарання скорочено строк покарання на підставі акта про помилування, у повідомленнях, передбачених пунктами 1.1.6 – 1.1.8 цього наказу, обов'язково вказує номер та дату Указу Президента України та в якому вигляді здійснено помилування.

1.1.11. Перед звільненням засудженого проводить з ним бесіду, під час якої додатково роз'яснює положення Законів України «Про зайнятість населення» та «Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» щодо порядку отримання допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні, а також порядку реєстрації за обраним ним місцем проживання, і вручає йому під розпис відповідну пам'ятку за формою згідно з додатком 7 до цього наказу (копія пам'ятки долучається до особової справи засудженого).

1.1.12. У разі надходження з територіального органу внутрішніх справ повідомлення про неприбуття звільненого до обраного ним місця проживання додатково направляє повідомлення за формою згідно з додатком 8 до цього наказу до територіального органу внутрішніх справ, де імовірна його поява, виходячи з анкетних даних засудженого.

1.2. Підрозділ кримінально-виконавчої інспекції:

1.2.1. У місячний термін після постановки на облік осіб, які на підставі акта про помилування були звільнені від покарання з випробуванням, направляє через територіальний орган управління Державного департаменту України з питань виконання покарань до Управління з питань помилування Адміністрації Президента України стосовно кожного з них повідомлення за формою згідно з додатком 9 до цього наказу (копію – до управління кримінально-виконавчої інспекції Державного департаменту України з питань виконання покарань).

1.2.2. У разі вчинення злочину особою, яка на підставі акта про помилування була звільнена від покарання з випробуванням та перебуває на обліку в кримінально-виконавчій інспекції, протягом 10 днів з моменту надходження до кримінально-виконавчої інспекції інформації про порушення кримінальної справи направляє через територіальний орган управління Державного департаменту України з питань виконання покарань до Управління з питань помилування Адміністрації Президента України повідомлення за формою згідно з додатком 10 до цього наказу, а після винесення вироку за фактом злочину – повідомлення за формою згідно з додатком 11 до цього наказу (копію – до управління кримінально-виконавчої інспекції Державного департаменту України з питань виконання покарань).

1.3. Територіальний орган внутрішніх справ:

1.3.1. У разі надходження з установи виконання покарань повідомлення-запиту організовує перевірку можливості проживання засудженого за обраним ним місцем проживання. Про наслідки вирішення цього питання сповіщає установу виконання покарань не пізніше як через 20 днів з дня надходження повідомлення-запиту (направляється відповідний талон повідомлення-запиту за формою згідно з додатком 2 до цього наказу).

1.3.2. При надходженні з установи виконання покарань повідомлення про звільнення засудженого організує перевірку прибуття звільненого до обраного ним місця проживання.

1.3.3. Протягом місяця після звільнення засудженого інформує установу виконання покарань про його прибуття, реєстрацію та працевлаштування (направляється відривний талон повідомлення про прибуття звільненого за формою згідно з додатком 3 до цього наказу).

1.3.4. У місячний термін після взяття на облік осіб, які на підставі акта про помилування були звільнені від покарання, направляє до Управління з питань помилування Адміністрації Президента України стосовно кожного з них повідомлення за формою згідно з додатком 12 до цього наказу.

1.3.5. У разі неприбуття звільненого до обраного ним місця проживання протягом 10 днів після звільнення інформує про це установу виконання покарань.

1.3.6. У разі вчинення злочину особою, яка була звільнена від покарання на підставі акта про помилування та перебуває на обліку в територіальному органі внутрішніх справ, протягом 10 днів з моменту надходження інформації про порушення кримінальної справи направляє до Управління з питань помилування Адміністрації Президента України повідомлення за формою згідно з додатком 13 до цього наказу, а після винесення вироку за фактом злочину – повідомлення за формою згідно з додатком 14 до цього наказу.

2. Державному департаменту України з питань виконання покарань подати цей наказ в установленому порядку на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

3. Визнати такими, що втратили чинність, спільний наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства праці та соціальної політики України від 29.06.2000 N 139/405/150 «Про порядок взаємодії органів та установ кримінально-виконавчої системи з територіальними органами внутрішніх справ і центрами зайнятості населення з питань підготовки засуджених до звільнення та про надання допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні особам, які звільнилися з місць позбавлення волі», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 03.08.2000 за N 473/4694, та наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 30.04.2002 N 110 «Про діяльність органів та установ кримінально-виконавчої системи щодо контролю за вирішенням соціально-побутових питань осіб, звільнених від покарання на підставі акта про помилування».

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на першого заступника Голови Державного департаменту України з питань виконання покарань у зв'язках з Верховною Радою України Вербенського М. Г., заступника Голови Державного департаменту України з питань виконання покарань Войцехівського М. І., заступника Міністра внутрішніх справ України Опанасенка П. М., заступника Міністра внутрішніх справ України – начальника міліції громадської безпеки Присяжнюка А. Й., директора Державного центру зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України Галицького В. М.

5. Пункт 1.1.11 цього наказу у частині, що стосується положень Закону України

«Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», набирає чинності з набранням чинності цим Законом.

Соціальна усвідомленість про долю засуджених

Важливим аспектом в діяльності комісій є робота візитерів, коли здійснюється громадський контроль у кримінально-виконавчих установах. Установи контролюють півтора десятка відомств і інстанцій (від трудової і пожежної інспекції до прокуратури). Чим же відрізняється громадський контроль від всіх інших? Усі державні контрольні органи мають загальне завдання – забезпечувати, щоб адміністрація установи виконувала свої завдання в межах встановлених законодавством норм і правил. Тобто, щоб установа працювала ефективно. Але робота виправної установи не самоціль.

Установа не тільки ізолює від суспільства злочинців і контролює їхню поведінку. Робота кримінально – виконавчої служби повинна узгоджуватися з інтересами суспільства. Співробітники установи, при всьому бажанні і підготовці, не можуть реалізувати настільки високі задуми і завдання. Вони більше стурбовані господарським і дисциплінарним питанням, управлінням установою. До того ж, саме з цих питань адміністрація і звітує перед керівними і контролюючими органами. А в звітності доля конкретного засудженого не відображається...

Варто також брати до уваги, що на одного співробітника установи (на рівні начальника відділення соціально – психологічної служби) припадає до 100 засуджених. Виправна установа підпорядковується режимним вимогам, тут особливі правила взаємин і контактів, сувора дисципліна. Засуджені немов відрізані від усього світу, їхня поведінка підпорядкована офіційним правилам і нормам тюремної субкультури. За цих умов завдання збереження позитивних соціальних якостей і зв'язків, а тим більше – їхній розвиток, для виправної установи просто не здійсненні. Ізоляція і перебування в суворих і жорстоких умовах, у «девіантному співтоваристві», - може діяти на особистість лише руйнівно.

Тому так важливі і необхідні для засуджених зовнішні контакти з людьми - із представниками суспільства, членами спостережних комісій. Навіть сам факт відвідування, контактів з такими людьми викликає у засуджених відчуття інших обріїв, іншого життя за стінами колонії, де є інші реальності і проблеми. Якщо спілкування з такими відвідувачами пов'язано із хвилюючими засуджених питаннями, виникає довіра і надія. Надія на те, що доля і проблеми засудженого небайдуже іншим, що він може і у колонії залишатися людиною, зберегти гідність і внутрішню свободу. І сподівання, що при звільненні він може розрахувати на розуміння і підтримку. Саме на цих принципах будується система громадського контролю в прогресивних країнах світу і така ж розвивається в Україні. Система спостережних комісій, відповідно до статті 25 Кримінально – виконавчого Кодексу України, і повинна реалізувати такі задуми впроваджуючи в пенітенціарні традиції і систему нові, суспільно – значимі цінності і завдання.

Діловодство, підготовка та проведення засідань, організація виїзних перевірок

Правове регулювання організації діловодства спостережних комісій

Організація діловодства спостережних комісій здійснюється відповідно до

Примірної інструкції з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України.

Діловодство у спостережних комісій, переважною мірою, полягає:

- плани роботи;
- протоколи засідань (постанова) спостережних комісій;
- облік погоджених матеріалів, пов'язаних із зміною правового статусу засуджених (застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, заміна не відбутої частини покарання більш м'яким, зміна умов тримання у порядку статей 10, 101 КВК України, помилування, застосування амністії тощо).
- журнал обліку особистого прийому засуджених;
- журнал обліку відвідувань установ;
- журнал обліку роботи з вирішення питань соціальної адаптації звільнених;
- звіти (акти) про обстеження стану дотримання прав засуджених;
- список установ виконання покарань та підрозділів кримінально-виконавчої інспекції, їх керівництва;
- інша документація з обліку поточної роботи.

Згідно чинного законодавства у сфері документообігу спостережні комісії мають такі повноваження:

- одержувати від громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів і установ виконання Покарань, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності інформацію і документи, необхідні для виконання покладених на спостережні комісії завдань (ст.6);
- проводити особистий прийом засуджених, розглядати їх звернення та приймати рішення.

Спостережна комісія з питань, що належать до її компетенції, приймає рішення відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх на засіданні членів комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови комісії. Засідання оформлюється протокольно. Протокол підписує голова та секретар комісії.

Постанова спостережної комісії може бути оскаржена до органу, який її утворив, або до суду.

Незважаючи на те, що правила діловодства у державних установах чітко прописані, проте вони повною мірою не враховують специфіку діяльності спостережних комісій. Отже, є потреба створення Положення про організацію діловодства спостережних комісій (див. додаток 1).

Особливості вивчення та аналізу документів, наданих адміністрацією виправних установ.

Вивчення документів

Вивчаючи особову справу засудженого, варто звернути увагу, на: є документом службового користування!

- прізвище, ім'я та по батькові;
- дата та місце народження засудженого;
- освіта;
- фах;
- стан здоров'я (наявність інвалідності 1-І І групи);
- соціальні зв'язки, місце проживання;
- вирок, причини та обставини скоєння злочину;
- ставлення засудженого до скоєного злочину;

- ставлення до слідства;
- висновок судово-психіатричної (психологічної) та інших експертиз;
- інші документи особової справи, які містять інформацію про поведінку особи до засудження (перша частина особової справи) та під час перебування в установі виконання покарань (друга частина особової справи).
- погашення заборгованості по виконавчим листам;
- проходження лікування від алкоголізму/наркоманії в установі виконання покарань;
- підстави постановки на профілактичний облік (якщо такий має місце);
- стаття КК України за якою відбуває покарання, строк (початок та кінець) відбування покарання;
- наявність заохочень або стягнень протягом всього строку та останніх 6 місяців;
- характеристики та інша інформація, що дозволяє визначити ступінь виправлення засудженого;
- чи передбачена санкцією статті, за якою дану особу засуджено, можливість заміни не відбутої частини покарання у виді позбавлення волі більш м'яким покаранням (застосування умовно-дострокового звільнення).

Крім особової справи доцільно також ознайомитися з медичною і картою засудженого (наявність хронічних захворювань, психічних і розладів, членушкоджень).

У роботі із засудженим використовуються індивідуальні програми соціально-психологічної роботи в яких фіксуються результати повсякденної роботи (спостереження, бесіди, тестування, а також висновки та пропозиції та ін.), тобто все те, що стосується проведеної виховної роботи з даним засудженим. Зазначимо, що не менш важливою інформація отримана від співробітників кримінально-виконавчої системи, самих засуджених, їх родичів.

Планування роботи спостережної комісії

Ефективність роботи спостережної комісії безпосередньо залежить від обґрунтованої її організації та раціонального планування.

Планування роботи спостережної комісії передбачає об'єднання зусиль державних, громадських, релігійних, благодійних організацій та приватних осіб у забезпеченні процесу виправлення і ресоціалізації засуджених.

Правильне планування роботи, систематичний облік та аналіз її результатів забезпечують можливість визначати головні напрямки в роботі спостережної комісії.

Вимоги до планування роботи

Планування роботи повинно охоплювати всі напрямки діяльності, виходячи із завдань, що стоять перед комісією.

1. В організації роботи необхідно рівномірно розподіляти навантаження на членів комісії із урахуванням їхніх ділових якостей та можливостей.

2. Планування роботи комісії повинно узгоджуватись з планами роботи певних частин та служб установи виконання покарань.

3. Планування роботи комісії повинно бути спрямоване на досягнення певного результату від проведення заходів.

4. Обов'язково невід'ємними складовими планування роботи повинні бути:

а) облік і контроль за проведенням запланованих заходів;

- б) аналіз результатів;
- в) оцінка діяльності членів комісії, які залучаються до проведення заходів.

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ КОМІСІЇ ПОВИННО ЗДІЙСНЮВАТИСЬ НА ОСНОВІ НАЯВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ТА СПЕЦИФІКИ УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

При плануванні роботи, спостережні комісії мають враховувати проведення таких заходів як:

- 1) Відвідування установи виконання покарань, вивчення стану матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення засуджених, умови їх праці та навчання, стан організації соціально-виховної роботи;
- 2) Участь у засіданнях комісій установ виконання покарань під час розгляду питань про внесення до суду подань щодо умовно-дострокового звільнення засуджених від відбування покарання, заміни не відбутої частини покарання більш м'яким, звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- 3) Участь у судових засіданнях під час розгляду спільних з органами і установами виконання покарань подань щодо умовно - дострокового звільнення засуджених від відбування покарання, заміни не відбутої частини покарання більш м'яким, звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- 4) Вивчення питань стосовно подання клопотання про помилування засуджених;
- 5) Проведення особистого прийому засуджених, розгляду їх звернень;
- 6) Заслуховування на своїх засіданнях посадових осіб органів і установ виконання покарань, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які беруть участь у виправленні і ресоціалізації засуджених;
- 7) Проведення виховної роботи та здійснення контролю за поведінкою осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання, протягом не відбутої частини покарання, координації проведення цієї роботи;
- 8) Заслуховування на своїх засіданнях представників громадських організацій і трудових колективів, що здійснюють громадський контроль за особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, про їх роботу (навчання) та поведінку в побуті тощо. (див. додаток 2)

Складення плану роботи на наступних 6 місяців:

1. повинно бути відображено питання і планування роботи
2. питання працевлаштування
3. проведення із звільненими виховної роботи
4. організація нагляду
5. взаємодія із міліцією
6. взаємодія із державними адміністраціями
7. надання матеріально-технічної допомоги
8. перевірка працевлаштування звільнених
9. питання умовно-дострокового звільнення.

10. тримання документів дія звільнених
11. призначення пенсій
12. направлення на навчання
13. складання і оголошення звітів
14. взаємодія із установами виконання покарань
15. сприяння розвитку центрів соціальної адаптації
16. інші завдання не заборонені законодавством

ДОДАТКИ

Додаток 1

Положення про організацію діловодства спостережних комісій (основні розділи)

1. Загальні положення
2. Документування управлінської діяльності установ
3. Приймання, розгляд і реєстрація документів
4. Складання та оформлення документів
5. Порядок оброблення та надсилання вихідних документів
6. Організація контролю за виконанням документів
7. Складання номенклатури і формування справ
8. Підготовка справ до зберігання та використання

Додаток 2

«Планування роботи спостережної комісії» обговорення зразка плану роботи спостережної комісії.

ЗРАЗОК
Затверджую
Голова спостережної комісії
виконавчого Комітету
Бердянської міської ради
В. І. Чанишев
« »__ 2012 року

ПЛАН

роботи спостереженої комісії виконавчого комітету Бердянської міської ради на 2012 рік.

1. Розглянути на засіданнях комісії:

1.1. Стан дотримання законодавства про працю та техніку безпеки щодо засуджених у Бердянській виправній колонії № 77.

Термін: квітень

Виконують: Бадира В.А. Кропива Г.М.

1.2. Організацію та проведення виховної роботи з засудженими Бердянській виправної колонії № 77.

Термін: щомісяця

Виконують: Шрамов Р.М., Вакуленко

1.3. Подання спеціальних виховних установ щодо розгляду матеріалів засуджених.

Термін: третій четвер кожного місяця

Виконують: члени спостережної комісії

2. Вивчати стан роботи з заявами і скаргами засуджених, організацію прийому засуджених з особистих питань працівниками Бердянської виправної колонії № 77.

Термін: березень

Виконують: Вакулєнко І.І. Кропива Г.М.

3. Підготувати і провести заходи до Дня захисту дітей у Чернігівській виправній колонії № 77.

Термін: до 1 червня

Виконують: Шрамов Р.М. Кропива Г.М.

4. Організувати виступи перед засудженими Бердянській виправної колонії №77 артиста України Тоганова В.О. т.» гурту «Калина».

Термін: червень, липень

Виконують: Бадира В.А. Лепеха А.Г.

5. Організувати та провести для засуджених вечір «Запитань та відповідей» на юридичну тематику.

Термін: червень.

Виконують: Бадира В.А. Кропива Г.М.

6. Сприяти установам по виконанню покарань Бердянській виправної колонії № 77 у виправленні і ресоціалізації засуджених та здійснювати контроль за створенням належних умов для їх утримання.

Термін: протягом року.

Виконують: члени спостережної комісії.

7. Брати участь у засіданнях комісії установ по виконанню покарань під час розгляду питань про внесення до суду матеріалів на умовно-дострокове звільнення засуджених від відбуття покарання.

Термін: протягом року.

Виконують: члени спостережної комісії

8. Проводити особистий прийом засуджених, розглядати їх звернення та приймати рішення відповідно до законів України.

Термін: кожна друга п'ятниця місяця.

Виконують: члени спостережної комісії

Секретар спостережної комісії І.І. Вакулєнко

Автор: Стаднік В. Керівник юридичної клініки Київського юридичного інституту при Київському національному університеті внутрішніх справ, магістр прав

Підготував: Харкавенко В.І. – зав. сектору взаємодії з правоохоронними органами, оборонної, мобілізаційної роботи апарату райдержадміністрації – секретар спостережної комісії при райдержадміністрації;

Джерело: <http://www.sposterejni.ru/posibnik.html?start=5>